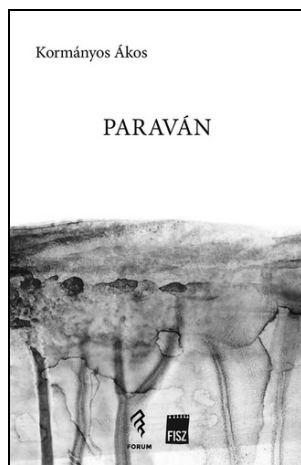

**Forum Kiadó
Újvidék, 2019
62 oldal**

**Forum Kiadó
Újvidék, 2019
62 oldal**

PETNEHÁZI ERZSÉBET

Természet- és testközelben

CIROK SZABÓ ISTVÁN: AGANCSPARK
KORMÁNYOS ÁKOS: PARAVÁN

Írjuk le anyánk kezét, írjuk le partnerünk testét. Cirok Szabó István *Agancspark* című kötetében párhuzamként kínálkozik az erdő: „Az első igazi találkozásom a természettel / akkor volt, amikor megkérdeztem anyutól, / hogy az ő kézfején miért domborodik olyan / sok ér, és az enyémen miért nem. Azt mondta, / hogy azok nem erek, hanem faágak.” (*Erdő*, 44) Az *Agancsparkban* a természeti képek szinte észrevétlenül válnak az érzések, élethelyzetek párhuzamává, s a naiv, gyermeki nézőpont végigkíséri a kötetet. A *Paraván* beszélője ezzel szemben próbálja analitikusan, anatómiai pontosságra törekedve leírni partnere testét – hosszú utat járva be a bocka, comb, méh, belek, húgyhólyag, gyomor, tüdő, szájpaddlás vonalán – mégis csak az agytekervények közé jutva kiált fel: „Megtaláltalak. / Itt eredsz. / Itt vagy.” (*Ahol eredsz*, 36) A szelíd *Agancspark* és a nyers *Paraván* eredője, a felismerés mégis ugyanaz: ember és természet csak együtt értelmezhető – legyen szó az édesanya kezéről vagy a partner pontosan leírható, mégis kiismerhetetlen testéről.

Az *Agancsparkra* jellemző ötletességet, sűrítettséget jól illusztrálja az alábbi szöveg: „Piac. Nyüzsgés. / Egy ráncos kőasztalon / tejet sír egy öregasszony.” (*Vásárnap*, 23) Az összesen háromsoros vers a kötet legrövidebb darabja, mely a piaci forgatag egy jellemző darabját ragadja ki: az asztal és az asszony tulajdonságai egymásra íródnak, ezzel a tömör kép egyszerre fejezi ki a helyzet fizikailag érzékelhető és lelki tragikumát. A hatékony sűrítési technikán kívül Pilinszky költészetét idézik még bizonyos gyakran használt képek is: a *Lékhorgászat* című szakaszban például több helyen felbukkan a víz és a hal motívuma. Ezek azonban elsősorban a mindennapi élet részeként jelennek meg, értelmezésük is inkább a versbeszélő egyedi élményeihez kötődik, nem pedig egy tágabb közösséghez. Az önismeret forrásává válik például víz-sóprés tevékenysége, hiszen ez váltja ki a rádöbbenést: „úgy / áll a sóprú a kezemben, akár egy / evezőlapát.” (*Vízet só-*

pörni, 10) Ez a csattanó pedig többféleképp értelmezhető: jelezheti az ügyetlenséget a tapasztalt és ügyes asszonyokkal szemben, ugyanakkor lehet egy másfajta megküzdési stratégia jele is – míg az asszonyok határozott mozdulatokkal képesek kisöpörni életükből a nemkívánt problémákat, sikertelen utánzójuk kénytelen együtt élni velük, csupán tompíthatja az ebből fakadó nehézségeket. Nemcsak az egyén, de a kapcsolatok helyzete is jól jellemezhető ezen motívumokkal. Az addig köznapi, egyszerű mondatokat alkalmazó vers például a szemléletes hasonlattal zárul, hiszen a fizikailag érzékelhető nyári hőséggel ellentétben áll a szakítás utáni belső érzet: „ameddig nem / írok neked, hideg van, mint egy halpiacon.” (A *halász-hajókról*, 16)

A *Nem tapasztal senki* című szakaszban inkább az ember alkotta mesterséges világ kerül előtérbe, ahol a benzinkutak magánya cseng össze a szakítás utáni magánnyal (*Biztonsági öv*) és a másik érkezését és távozását egyaránt a monotonon zúgó kapucsgöngy jelzi (*Egy költözésben*). Azonban a természet itt sem tűnik el teljesen: az *Egy kertet egyedül* című versben például a gondozott fa évgyűrűi közti távolság kerül összefüggésbe a gondoskodás mértékével. A szakítás utáni reménytelen kérés is a közösen gondozott fához kapcsolódik: „Most pedig jó lenne, ha eljőnnél / és segítenél lemérni az évgyűrűk / közötti távolságot.” (26) A párkapcsolatok dinamikája, a bizonytalanság, a szakítás utáni állapot tehát a tematika fontos részét képezi: a lemondás, az átlagember beletörődésének sorai ezek, egy-egy váratlan és találó képvel tarkítva. Ezek a képek lehetőséget adnak a nehezen megfogalmazható érzések tudatosítására, kimondására, és ezzel a nehéz helyzetek feldolgozásában nélkülözhetetlenné válnak.

Látható, hogy a versbeszélő a vidéki és a városi létben egyaránt otthonosan mozog, mégis a természethez közeli létforma megnyugtatóbb számára. Az *Alvás után* című versben az elalvást gyerekkorban a diófa árnyéka segíti, később ennek helyét a teherlift veszi át – amely azonban közel sem párosul nyugodt érzelmekkel: „szemhéjad / nehéz, mint egy teherlift ajtaja.” A pozitív érzelmek, a remény hordozója tehát a környezetváltás utáni is a fa képzele marad: „a reggel majd fényes lesz és sima, / mint egy diófaág.” (41) A címadó *Agancspark* című versben pedig szintén a gyerekkorra emlékezve tárul fel a természettel és az édesanyával való benső kapcsolat mélysége. Az anya és a gyermek közös természetélményét fejezi ki, hogy a verset záró sorok ennek a titoknak a megőrzésére szólítanak fel: „Bemegyünk, kérdezte anyu. Mehetünk, / csak takard el az agancsaidat.” (38) A természethez közelség és a gyerekkor ártatlan, naiv szemlélete tehát több versben is összekapcsolódik, és a felnőttkor meghatározó viszonyítási pontjává válik.

A természet képei egészen más kontextusba ágyazódnak Kormányos Ákos *Paraván* című kötetében. „Harmat a hóvirágon.” – olvassuk például a *Hóvirág* című versben, mely egy (metaforikus) harmatcsepp útját követi végig: „Ahogy a csepp végigszalad a szirmokon, / a száron. Végig a feszes levélen. / A levél ívén, hajlatain, erein. / Fölé tartom a nyelvem, / és összeszedem a nedűt.” (19) A szöveget átható erotika a kötet egészét jellemzi, hiszen az emberi test hol egy műalkotáshoz, hol feltérképezésre váró tájhoz hasonló, hol pedig minden költői hasonlattól megfosztott, nyers valóságként tárul elénk. A felfedezés vágya, az ember lényegének keresése végigkíséri a művet – a test nyers, részletgazdag és érzelmektől elidegenítő ábrázolása kiváló eszköze a kutatásnak. Mindehhez azonban szorosan kapcsolódnak a szeretet, a kötődés, az intimitás kérdései is, hiszen a megismerés folyamatát a mindenkorai másik és a hozzá való viszony megértésének vágya motiválja.

A kötet szakaszainak önálló címük nincs, számokkal különülnek el egymástól. A nyitóvers egyszerre ad értelmezési keretet a címnek és a további verseknek, hiszen a paraván túldoldalán lüktető test ábrázolása központi törekvéssé válik: „Csak árnyad látom innen, / de többet tudok tested működéséről, / mint aki ezt a falat közénk húzta” (*Paraván mögött*, 7) A versek összetett képet adnak a szexualitáshoz, a másik testéhez való viszonyulásról. Míg az első szakaszban az ábrázolt partner könyvhöz, hangszerhez, hóvirághoz válik hasonlónvá, addig a következő részben a negatív oldalt is megismerhetjük: a másik nem mos fogat, férfiasabbat bőfőg, vagy éppen megfázott: „A leheleted lázmeleg, / és kérlek, fújd már ki az orrod. / A csókokod takony-, izzadság-, / meg nyálízú.” A negatívumok részletes felsorolása után a konklúzió mégis a rövid és kifejező sor: „Szép vagy.” (*Taknyos vagy*, 26)

A végső tét tehát az elfogadás egy olyan világban, ahol a „jó nők” már túlszaporodtak, mégis, éppen ezért válnak vonzóvá az addig rútnak tartott, az embert egyedítő vonások: „mutasd meg a hátadon / levő szemölcsből kinövő szőrszálát.” (*A jó nők ideje lejárt*, 25) A felfedezés kísérőjévé azonban szükségszerűen az erőszak válik: „agyad elérhettem / volna makkommal a szádon keresztül. / Nem kellett volna, hogy felnyissuk a koponyád.” (*Tudatlanságból elkövetett gyilkosság*, 40) A megdöbbenő és szókimondó leírások, hasonlatok mindennapi életünk olyan rétegébe vezetnek minket, melyeket bántóan közelinek, személyesnek, intimnek tartunk. A *Cipzározás vissza* című darab épp ezt az ellenállást, szégyenérzetet ragadja meg: „Olyan nyálkás, / olyan őszinte, / többnyire csak undorodnak tőle.” (18) Mégis ez a kipipázás válik nélkülözhetetlenné kapcsolataink megismeréséhez.

A feltárás pedig egyszerre több perspektíva alkalmazásával történik. A megszólított teste például többször is párhuzamba kerül a különböző művészeti ágakkal, azonban a témától hagyományosan megszokott emelkedett hang helyett a test fizikai természete válik hangsúlyossá. Az *Opus szám nincsen*ben egy külső cselekvés, a zongorázás lesz a vers kiindulópontja, amely egy komplex képben fejt ki a test és a hangszer párhuzamait. Mindez szakszavak alkalmazásával történik, ezzel hangsúlyozva a test eszközjellegét: „Az atrium fogadja be a nedvet, / a ventriculus löki ki a sípok felé.” (14) A *Könyvjelző* című versben pedig az olvasás tevékenysége indítja el a versbeszélő fantáziáját, a könyv és a könyvjelző metaforákká válnak: „Kihúzom a lüktető könyvjelzőt / a combodból. Ne is tudjam, hol tartok.” (12)

A könyv és a szexualitás összekapcsolása azonban a kötetben váratlanabb módon is megtörténik. A *Feldolgozva* című vers ugyanis Németh Zoltánnak van ajánlva, akinek nyers, szókimondó stílusa a kötet egészével párhuzamba állítható. A mű utal a megszólított költőtárs ismert kőtetére (*A perverzió méltósága*), az erre adott fiktív olvasói magatartás pedig egyfajta (ön)ironikus válaszként értelmezhető az obszcenitást is felvállaló versnyelvre: „Nem bírtam tovább uralni, / és / felnyomtam magamnak a köteted.” (48) A szöveg ilyen stílusú önreflexiója pedig fokozza a gyanútlan olvasó megdöbbenését, hiszen a tömény, gyakran pornográfiahoz közelítő szövegek egyébként is csak közvetett módon mutatnak túl a pusztá testiség témáján. Ezzel azonban a kötet éppen a szexualitás, a testi meghatározottság jelentőségére irányítja figyelmünket, amellyel nemcsak a mindennapi tevékenységeink, párkapcsolatain során szembesülünk, de az írás és a művészetek sem választhatók el élesen ettől a síktól.

Mind a *Paraván*, mind az *Agancspark* című kötetről elmondható, hogy egységes világképpel és versnyelvvvel rendelkeznek. A kötetek egyes darabjai között pedig az illusztrációk teremtenek még átfogóbb kapcsolatot, megragadva a művek nehezen szavakba önthető hangulatiságát. Az *Agancspark* illusztrátora Nagy Kornélia tervezőgrafikus, akinek egyszerű, mese-

szerű állatrajzai a gyermeki nézőpont és a természetközelség hű ábrázolói. A *Paravánt* pedig Szabó Eszter nonfiguratív illusztrációi teszik teljessé, melyek a versekhez hasonlóan új utakat keresnek az anyagi formák ábrázolására. A köteteket összetartó jellegzetes motívumok és a versek gyakori egymásra olvashatósága ellenére azonban az egyes darabok önmagukban is megállják a helyüket, sőt, a témák frissessége talán így marad meg igazán – hiszen a többféle perspektíva ellenére a versek gyakran tűnhetnek önismétlőnek vagy a *Paraván* esetében szükségtelenül töménynek.

A két kötet alapvetően más befogadói magatartást kíván: az *Agancspark* nyugodtabb hangvételű, gyakran csendéletszerű ábrázolásmódja ugyanis nagyon különbözik a *Paraván* zaklatottabb, nyersebb hangvételétől. Míg az elsőben a hagyományos természeti képek jellemzőek, a másodikban nem ritkák az orvosi szakszavak sem. Míg az egyikben fontos a távoli múlt, a gyerekkor naivitása, a másokban az múltbeli emlékek is nyers erotikával vannak fűszerezve. Azonban az ellentétek mellett több közös vonás is felfedezhető a művek között: a váratlanság, a hétköznapi helyzetek új fénybe helyezése mindkét kötetet jellemzi, legyen ez a piacon ülő néni tragikus magánya vagy éppen a megfázástól elcsúnyult partner testéhez való viszony. Ezek a rádöbbenések adják a művek frissességét, és bár ma már nem könnyű újat mondani, a két elsőkönyves szerzőnek, Cirok Szabó Istvánnak és Kormányos Ákosnak mégis sikerült egy egységes, karakteres versvilágot tartalmazó kötetet létrehozni. A *paravánok* mögött pedig mind magunkra ismerhetünk – agancssal vagy anélkül.

